

<http://www.diva-portal.org>

This is the published version of a chapter published in *Att återupptäcka det glömda: aktuell forskning om forntidens förflutna i Norden*.

Citation for the original published chapter:

Petersson, B., Wienberg, J. (2012)

Majestæter, arkæologi og arkæologihistorie.

In: Påvel Nicklasson & Bodil Petersson (ed.), *Att återupptäcka det glömda: aktuell forskning om forntidens förflutna i Norden* (pp. 71-81). Lund: Lunds universitet, Institutionen för arkeologi och antikens historia

Acta Archaeologica Lundensia Series Prima in 4°

N.B. When citing this work, cite the original published chapter.

Permanent link to this version:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lnu:diva-37478>

ATT ÅTERUPPTÄCKA DET GLÖMDA

Aktuell forskning om forntidens förflutna i Norden

I oktober 2010 träffades arkeologer, medeltidsarkeologer, historiker, idéhistoriker, etnologer, latinare och religionshistoriker i Lund för att diskutera arkeologins historia. Symposiet blev grund för denna artikelsamling.

I boken beskriver forskare hur idéer, människor, platser, fornlämningar och fornfynd har format synen på det förflutna: Hur har metoder uppstått och spridits? Vad fanns innan arkeologin och vem skapade den, forskare, kufar eller kungligheter? Vad visar våra museer? Hur har arkeologer, lokalbefolkning och myndigheter mötts?

Arkeologi handlar om forntiden,
men speglar också alltid samtiden.

MAN FRAMKASTADE MED EN GODSINNAD OCH SJELFBEHAGLIG
NAIVITET DE DJERFVASTE OCH VIDUNDERLIGASTE
HYPOTHESER OM NORDENS FORNÅLDER.

– L. F. RÅÅF 1845

ATT ÅTERUPPTÄCKA DET GLÖMDA

Påvel Nicklasson & Bodil Petersson

Påvel Nicklasson & Bodil Petersson

REDAKTÖRER

Majestæter, arkæologi og arkæologihistorie

Bodil Petersson og Jes Wienberg

Majesties, archaeology and the history of archaeology. *In social terms the context of archaeology is supposed to have travelled from kings, princes and aristocracy down to the bourgeoisie and the middle class. However, members of the royal family still have a central role, as is evident from the current exhibition "Queen Margrethe and Archaeology" at Moesgård Museum Århus, and at the National Museum in Copenhagen. The aim here is to examine royal archaeology, with King Gustaf VI Adolf of Sweden and Queen Margrethe II of Denmark as examples. What kind of archaeology did kings and queens practise or support? Does it differ from archaeology in general? What does the engagement of kings and queens mean to archaeology? Might royal archaeology lead to misuse? Does royal archaeology mean a win-win situation for everyone, which makes it difficult to discuss? Finally, might Pierre Bourdieu's theory of distinction be relevant even to the highest elite of society, albeit with a reversed formula?*

DRONNINGEN guider besøgerne i vandredstillingen "Dronning Margrethe og arkæologien", der vises først på Moesgård Museum (2010), siden på Nationalmuseet i København (2010–11); eller i det mindste ledsager dronningens stemme besøgerne. Udstillingen er fyldt med fotografier, der viser prinsessen, som graver, og siden dronningen, som besøger udgravninger. I museumsbutikken (Fig. 1) sælges et festskrift med samme titel som udstillingen (Laursen & Jørgensen 2010) og en DVD, *Majestæten og arkæologien*, hvor en engageret dronning interviewes om sit forhold til arkæologien og forhistorien (*Majestæten og arkæologien* 2005).

Udstillingen, festskriftet og DVD'en er blot toppen af isbjerget. Dronningen og hendes mand prins Henrik besøger udgravninger, indvier udstillinger og rekonstruktioner, fungerer som protektor for projekter, præsiderer for selskaber, støtter arkæologien gennem fonde og modtager festskrifter. For at være med egne ord en hobbyarkæolog mærkes Majestæten på mange felter af den danske arkæologi.

Men skulle den kongelige arkæologi ikke

tilhøre et passeret stadium i arkæologiens historie ifølge alle oversigter – være en anakronisme? Åbenbart ikke! Hvad er det da for en slags arkæologi, som bedrives eller støttes i kongelig regi? Afviger den fra arkæologien i øvrigt? Og hvad betyder kongers og dronningers engagement for arkæologien – tidligere og nu?

Hensigten er her at belyse og diskutere et aspekt af arkæologien, nemlig den kongelige arkæologi, der er så iøjnefaldende, at dens betydning let glemmes. Videre er det hensigten gennem valget af et aktuelt tema at vise, at lige som der eksisterer en samtidsarkæologi og en samtidshistorie, er der også behov for en arkæologihistorie, der kritisk nærmer sig vor egen tid.

Arkæologihistorien – et socialt perspektiv

Det vrimler med kongeligt blod i arkæologiens historie. Konger har taget initiativ til registrering af fortidsminder, har lovgivet om bevaring af fortidsminder, har beordret ud-

Figur 1. Kongelig arkæologi til salg på Nationalmuseet. Foto: Jes Wienberg, december 2010.

gravninger og skabt museumssamlinger. Det er navne som Christian IV, Frederik III og Frederik VII i Danmark – Johan III, Gustaf II Adolf, Karl XI og Gustav III i Sverige. Nationens fortid havde i allerhøjeste grad kongernes opmærksomhed (Lagerqvist & Odelberg 1972; Klindt-Jensen 1975; Baudou 2004).

Et markant eksempel, hvor kongemagten anvendte fortiden til at legitimere sig selv i samtiden, er Julianevej ved Jægerspris Slot på Sjælland. Jættestuen fik navnet Julianevej efter Frederik V's enkedronning Juliane Marie. Jættestuen blev efter en udgravning i 1776 ved arveprins Frederik omdannet på initiativ af gehejmekabinetsskriver Ove Høegh-Guldberg til et mindesmærke over Juliane Marie og det dansk-norske rige. Mindestøtter blev rejst med navne på fire sagnkonger, på de to grundlæggere af henholdsvis den danske og den norske kongeslægt samt på oldenburgernes stamfader, altså stamfaderen til den da regerende slægt – Skjold, Frode Frede-

god, Dan, Harald Hildetand, Gorm den Gamle, Harald Hårfager og endelig Wittukind (Petersson 2003:46ff; Adriansen 2010:56ff).

Tilsyneladende kunne også arkæologer behøve kongelig legitimering, som når Sven Nilsson dedicerede sit berømte værk *Skandinaviske Nordens Ur-INVÅNARE "Till Hans Majestät Konung Carl XIV Johan"* og derefter henvendte sig til "Stormægtigste, Allernådigste Konung!" med en lang og underdanig hyldest (Nilsson 1838–43).

I arkæologihistorien kulminerer det kongelige indslag med Frederik VII, den sidste oldenburger på tronen, der havde en egen oldsagsamling, og som tog initiativ til adskillige udgravninger. Frederik VII lod således gravhøjene i Jelling i Jylland undersøge for at finde Gorm den Gamles grav (Fig. 2). Frederik VII skrev også, eller rettere lod skrive, en lille bog om opførelsen af dysser, *Om Bygningsmaaden af Oldtidens Jættestuer* (Frederik den Syvende 1862; Møller 1998:200ff;

Figur 2. Frederik VII ved undersøgelse af Sydhøjen i Jelling i 1861. Tegning af Jakob Kornerup efter Worsaae 1938.

Grinder-Hansen 2001; Petersson 2003:56ff).

Efter Gustav III i Sverige og Frederik VII i Danmark forsvinder den kongelige arkæologi i princip fra arkæologihistorien. At Gustaf VI Adolf ikke nævnes i Stig Welinders *Min svenska arkeologihistoria* kan ikke overraske, eftersom bogen dels repræsenterer et processuelt perspektiv på 1900-tallet, dels kun omtaler to individer, nemlig Christian Jürgensen Thomsen og forfatteren selv (Welinder 2003:92 med note 6). Men i det seneste og mere traditionelle arkæologihistoriske oversigtsværk af Evert Baudou, *Den nordiska arkeologin – historia och tolkningar*, nævnes Gustaf VI Adolf med én linje, resten er stilhed (jfr. Baudou 2004:210).

Det kongelige indslag i arkæologihistorien forsvinder med enevældet i både Sverige og Danmark. Når kongens politiske magt mindsker, mindsker tilsyneladende også kongens betydning for arkæologiens udvikling. Og når arkæologien disciplineres som en videnskab, når arkæologien professionaliseres, da bliver arkæologihistorien skrevet af de professionelle selv og kommer til at handle om professionens egne medlemmer.

En mere teoretisk forklaring på denne udvikling er at finde i Kristian Kristiansens artikel *A social history of Danish Archaeology* (Kristiansen 1981; også 1989): Arkæologien skulle ifølge Kristiansen være blevet brugt i en

national historieskrivning af skiftende sociale grupper, som har haft den politiske magt – aristokratiet til ca 1850, borgerskabet til 1901, bondestanden til 1950'erne, derefter en moderne middelklasse. Den kongelige arkæologi hører hjemme i aristokratiets epoke, som sluttede med Grundloven 1849 og Frederik VII's død få år senere.

Kristiansen ser den nationale historieskrivning som central for arkæologien hele vejen, mens Carl-Axel Moberg så en forskydning over tid fra arkæologiens brug som legitimering af nationen til arkæologien som en underholdende fritidsbeskæftigelse (Moberg 1984).

Noget må være ukorrekt eller overset i den etablerede arkæologihistorie. For den kongelige arkæologi har spillet og spiller endnu en rolle længe efter enevældets fald.

Aristokratiet spillede en vigtig rolle for arkæologien også efter midten af 1800-årene med et navn som kammerherre N. F. B. Sehested på Broholm, der var både arkæologisk aktiv og innovativ i slutningen af 1800-tallet (Randsborg 1995; Petersson 2003:62ff). Og netop efter midten af 1800-tallet blev også skabt adskillige oldsagssamlinger på herregårdene (Poulsen 2001). Arkæologiens aristokratiske epoke ophører således snarere i årene mellem systemskiftet 1901 og 1. Verdenskrig.

På lignende måde forekommer industrialister i arkæologien med navne som Carl Axel Althin og Gad Rausing i en periode, der skulle være domineret af bondestanden og middelklassen. Althin og Rausing blev begge uddannede som professionelle arkæologer. Althin forlod senere arkæologien til fordel for industrien, mens Rausing samtidigt med arbejdet med Åkerlund & Rausing/Tetra Pak fortsatte med arkæologien, dels gennem egen forskning, og dels som mæcen af eksempelvis udgravningerne på Birka i Mälardalen og i Uppåkra i Skåne, enten som privatperson eller via sin industri. Men lige som for den kongelige arkæologi, hvor den nyere udvikling glemmes, så overses industriborgerskabets rolle. Althin nævnes i Baudous arkæologihistoriske oversigt, men Rausing slet ikke (Baudou 2004:240).

Den sociale periodisering af arkæologiens historie repræsenterer således en forenkling. Og heller ikke det nationale er forældet som motiv og mål for arkæologien, langt fra. Men emnet her er den kongelige arkæologi med navnene Gustaf VI Adolf og Margrethe II.

Kongen graver – Gustaf VI Adolf

Gustaf VI Adolf (1882–1973) grundlagde sin livslange interesse for arkæologi i de unge år, opmuntret af moderen kronprinsesse Victoria. Allerede som 15-årig i 1898 gennemførte prinsen sin første udgravning ved Tullgarns Slot i Södermanland med tilladelse af rigsantikvaren; Tullgarn fungerede som forældrenes sommerslot. Videre deltog prinsen som student i et kursus i "svensk fornkunskap" i 1902 ved Uppsala Universitet med arkæologen Oscar Almgren som lærer.

Udgravningerne blev mange under Gustaf VI Adolfs lange liv som først prins, kronprins fra 1907 og siden konge af Sverige fra 1950. Udgravningerne viste stor bredde både i perioder og geografi. Mange udgravninger fandt sted i Sverige, enkelte i Østasien, men flest måske ved Middelhavet – Asine i Grækenland i 1922, Cypern i 1930 samt San Giovenale 1956–59 (Fig. 3) og Acquarossa fra 1966, sidstnævnte begge i Etrurien i Italien. Hans interesse for landene ved Middelhavet

Figur 3. Gustaf VI Adolf graver i San Giovenale i 1956. Fotograf Jan Mark.

kom til udtryk i, at han tog initiativ til oprettelsen af de svenske institutter i Rom og Athen i henholdsvis 1926 og 1948. Gustaf VI Adolf var også involveret i etableringen af tre museer i Stockholm – Egyptiska museet i 1929, Medelhavsmuseet i 1954 og Östasiatiska museet i 1963.

Karakteristisk var, at Gustaf VI Adolf selv aktivt deltog i utallige udgravninger, og at han publicerede flere artikler, eksempelvis om fortidsminder ved Norrköping og om undersøgelsen af en gravhøj ved det kongelige sommerslot Sofiero i Skåne; begge artikler er beskrivende, sidstnævnte med karakter af en udgravningsrapport (Gustaf Adolf 1904; 1906; bibliografi i Lagerqvist & Odelberg 1972:158; Mark m.fl. 2004:18).

Gustaf VI Adolfs rolle som amatørarkæolog resulterede i adskillige festskrifter ved runde fødselsdage med artikler af overvejende professionelle arkæologer om svensk forhistorie og middelalder, om fund, pladser og undersøgelser ved Middelhavet og i Asien – eksempelvis *Arkeologiska studier* (Thordeman 1932), *Arkeologiska forskningar och fynd* (Stenberger 1952) og *Proxima Thule* (Hamberger 1962). Det kulminerede ved Gustaf VI

Adolfs 90-års fødselsdag i 1972, da kongen modtog ikke blot festskriftet *Fortid för framtid* (Behr & Swartling 1972), men også *Med kungen på Acquarossa* (Wetter m.fl. 1972) samt *Kungen gräver* (Lagerqvist & Odelberg 1972; heri oversigt over festskrifter og andre hyldestskrifter).

I pragtværket *Med kungen på Acquarossa* trykkes i indledningen kongens foredrag, som blev holdt, da han blev æresdoktor ved Oxford Universitet i 1955; her beskriver han glæden ved at arbejde med arkæologi og fortiden som amatør. Ledsaget af talrige fotografier skildres derefter både resultaterne fra udgravningerne og arkæologernes muntre liv i felt. Og i *Kungen gräver* findes artikler om kongernes forhold til fortidsforskningen gennem tiderne i Sverige, om Gustaf VI Adolfs arkæologiske interesse og om en lang række pladser, hvor kongen har gravet eller taget initiativ til gravninger – fra Gillhög i Skåne til Kungaudden i Lappland.

Gustaf VI Adolf blev æresdoktor ikke mindre end 17 gange samt æresmedlem af lærde selskaber som British Academy 1953 og det pavelige arkæologiske akademi i 1960.

Fotografen Jan Marks billeder fra Gustaf VI Adolfs udgravninger i Italien blev udstillet på Sofiero i 2002; Marks svigerfar Erik Wetter var kongens hofmarskal og initiativtager til undersøgelserne i San Giovenale. Udstillingen blev snart efterfulgt af fotobogen *Kungen som grävde*, hvor forordet er skrevet af kongens barnebarn, dronning Margrethe II af Danmark, der deltog i flere kampagner (Mark m.fl. 2004).

Som et kuriosum kan nævnes, at Gustaf VI Adolfs udgravningsklæder beregnet for Middelhavslandene opbevares på Livrustkammaren i Stockholm, dog uden at være udstillede: Lyse langbukser, hvid skjorte, hvid hat, strømper og hvide sko samt kniv (www.livrustkammaren.se). Således et udtryk for at den kongelige arkæologi er blevet musealiseret.

Ved udgravningerne deltog undertiden også Gustaf VI Adolfs familie – dronning Louise, børn og børnebørn – inklusive den senere danske dronning.

Dronningen graver – Margrethe II

Margrethe II (f. 1940) grundlagde også sin interesse for arkæologi i meget unge år. Som prinsesse mødte hun ved det kongelige jagt- hus i Trend i Nordjylland en lokal lærer og amatørarkæolog S. C. Sigvardsen, der havde en samling af oldsager. Som prinsesse og fra 1953 som kronprinsesse besøgte hun flere udgravninger, hvor den første var Illerup Ådal i Jylland:

Som 12-årig fik jeg lejlighed til at tilbringe en eftermiddag i Illerup, hvor de gravede det store våbenofferfund. Det var nok første gang, jeg fik lov til at være med, hvor der blev gravet. En vidunderlig eftermiddag i gummistøvler, med mudder og masser af sjappende vand (Laursen & Jørgensen 2010:13).

Og i ferierne deltog hun i morfaderens udgravninger ved San Giovenale i Italien årene 1956–58 (Fig. 4).

Margrethe II har selv formuleret, at det ikke var realistisk som tronfølger at tage en langvarig arkæologisk uddannelse, men hun valgte at tage et diplomkursus i arkæologi ved universitetet i Cambridge 1960–61 og fulgte siden tilbage i Danmark i 1961–62 den arkæologiske undervisning i forhistorisk arkæologi ved Århus Universitet samtidigt med studier i statskundskab:

Det var meningen, at jeg skulle følge forelæsningerne ved statskundskabsstudiet og desuden kigge lidt på arkæologien, hvis der var tid. Alle scient. pol.'er bedes undskyldt, det blev vist nærmest omvendt (Dronningen 1979: 208f).

Kronprinsessen deltog også i Ole Klindt-Jensens udgravning af Slusegård gravplads på Bornholm i 1962 og 1964 samt i en nordisk ekspedition til Nubien i Sudan i 1962.

Margrethe II har siden som dronning fra 1972 besøgt utallige udgravninger rundt omkring i Danmark og på Grønland og har indviet og besøgt arkæologiske udstillinger og

Figur 4. Kronprinsesse Margrethe undersøger et etruskisk kar i San Giovenale i 1956. Fotograf Jan Mark.

pladser. Som regent er Margrethe II præsident for Det Kongelige Nordiske Oldskriftselskab ved Nationalmuseet. Og mellem mange opgaver er hun også protektor for Sagnlandet Lejre og Moesgård Museum. Hun har videre fremmet dansk arkæologisk forskning og formidling gennem Dronning Margrethe II's Arkæologiske Fond samt Dronning Margrethe og Prins Henriks Fond. I modsætning til sin morfar er Margrethe II dog ikke fortsat med at deltage i udgravninger. Men lige som Gustav VI Adolf er hun blevet æresdoktor, nemlig i Cambridge i 1975.

Den eneste artikel fra hendes hånd om emnet er en hyldest til arkæologien som hobby i tidsskriftet *Skalk*, "Ta' dog en skovl" (Margrethe 1959); arkæologien beskrives her som en videnskab, som det er let at have som hobby, og hvor fund og arbejde i felt er præget af glæde og eventyr. Er artiklen enkeltstående, så strækker Margrethe II's interesser og indsatser sig imidlertid også ind i billedkunst og

design, men det er en anden historie.

Lige som sin morfar har Margrethe II's rolle som amatørarkæolog resulteret i adskillige rigt illustrerede festskrifter i forbindelse med runde fødselsdage med arkæologi som tema – *Danefæ* (Glob 1980), *Oldtidens Ansigt* (Kjærum & Olsen 1990), *Vor skjulte kulturarv* (Hvass 2000) og senest *Danefæ* (Andersen & Nielsen 2010) med udstillingen "Dronning Margrethe og arkæologien" og tilhørende katalog (Laursen & Jørgensen 2010). I *Oldtidens Ansigt* medvirkede kendte skønlitterære forfattere – Ebbe Kløvedal Reich, Klaus Ribbjerg og Villy Sørensen. Dertil kan nævnes pragtværket *Illerup Ådal*, som blev dediceret til dronningen (Ilkjær 2000).

Fælles for festskrifternes artikler er, at de fokuserer på konkrete fund og udgravninger i Danmark, alt fra rensdyrjægeres flintredskaber til "Bunker DORA" fra den tyske besættelse i 1940'erne, altså fra stenalder til nutid i kronologisk orden. Meget er danefæ i guld, sølv og bronze, og mange af metalsagerne er detektorfund. Og hvad gælder den geografiske afgrænsning bemærkes, at ud over det nuværende Danmark medtages også enkelte fund fra Hedeby i Sydslesvig og fra Fogdarp, Kivik og Stockhult i Skåne, altså fra det "Gamle Danmark".

Af interesse er DVD'en *Majestæten og arkæologien* (2010) samt udstillingen og bogen *Dronning Margrethe og arkæologien* (Laursen & Jørgensen 2010), da her præsenteres et udførligt billede af Margrethe II's forhold til arkæologien. Det fremgår, at arkæologien og forhistorien er en brændende interesse, og at dronningen også er kyndig om fund og pladser. Det fremgår, at hun reelt ikke skulle have gravet så meget, bortset fra i Illerup, men det er nok en underdrivelse. Og hun hylder amatørernes rolle i dansk arkæologi og mener, at arkæologi har en stor folkelig opbakning. Og om Danmark og arkæologien siger Margrethe II på DVD'en, at citat "vi har været her vældig længe".

Kontinuiteten kommenteres også i udstillingen og på DVD'en i anledning af genbegravelsen i Jelling af det skelet, som formodes at være kong Gorm den Gamle. Og Margrethe II beretter:

Jeg kan huske, jeg var i Jelling Kirke for at se udgravningen, da de havde fundet Gorms grav. Jeg stod der med mine små drenge, de var ikke ret gamle, Kronprinsen og Prins Joachim, og jeg tænkte: 'Det er altså mærkeligt at tænke sig, hvis det er rigtigt nok, at de ben er Gorms, så er det hans efterkommere, jeg står med i hånden her' (Laursen & Jørgensen 2010:183).

Atter som et kuriosum kan nævnes, at Margrethe II's studenteropgave om "Før-romersk jernalder i arkæologi" udstilles i "Dronningen og arkæologien".

Nationalvidenskaben

Det er fristende at sammenligne svensk og dansk arkæologi med udgangspunkt i den kongelige arkæologi hos Gustaf VI Adolf og Margrethe II. Begge har deltaget i udgravninger og interesseret sig for arkæologi både i og udenfor hjemlandet. Festskrifterne viser derimod en forskel, hvor de svenske peger ud i verden, mens de danske peger indad mod nationen. Men festskrifters indhold afgøres jo ikke af festens midtpunkt, men af redaktørerne og de udvalgte forfattere, af hvad de selv synes er interessant, og hvad som de tror, festens midtpunkt gerne ville læse.

Arkæologien i Danmark er ved flere tilfælde blevet betegnet som en nationalvidenskab, eksempelvis af etnologen og redaktøren Anne Knudsen i en anmeldelse af festskriftet *Vor skjulte kulturarv* (jfr. Knudsen 2000). Arkæologien skulle besidde en international høj standard og en unik folkelig opbakning, der kommer til udtryk i tidsskriftet *Skalk*'s mange abonnenter. Arkæologer som Peter Vilhelm Glob kunne opnå status af kendis. Amatørarkæologer danner lokale foreninger, medvirker ved udgravninger på hjemegnen og er helt afgørende for de senere års talrige detektorfund. Og gennem fund af fremstående oldsager skabes et særligt bånd mellem fortiden og folket, mellem den nationale fortælling om Danmarks tilblivelse og den lokale historie (Wienberg 2007).

I Sverige er det nok utænkeligt, at arkæologien skulle kunne opfattes som en folkelig nationalvidenskab. Arkæologiske udgravninger bedrives her med få undtagelser af professionelle i projekter, der påmindes om anlægsarbejder, hvilket udelukker amatører. Og detektorbrug kræver tilladelse. Ikke tilfældigt er arkæologien her blevet knyttet til det moderne projekt (Rosén 2007). Fremkomsten af en såkaldt "publik arkeologi" i netop Sverige (jfr. Svanberg & Wahlgren 2007; Högborg 2008) kan efter vor opfattelse ses som et forsøg på at overvinde den kløft, som en stærk professionalisering af arkæologien har skabt mellem uddannede arkæologer og alle andre, og som risikerer at underminere arkæologiens legitimitet.

Men i Danmark er dronningen et fremragende forbillede for, at nationalvidenskaben kan bedrives som hobby.

Nationalhobbyen

Arkæologi som en nationalhobby må være mulig også for kongelige. Både Gustaf VI Adolf og Margrethe II viser et stort engagement og stor kundskab om arkæologien og fortiden. Hvem kan da bebrejde de kongelige munter afkobling under åben himmel langt fra hverdagens pligter og indrammede liv?

Gustaf VI Adolf og Margrethe II indfanges begge af arkæologien og oldtiden i en ung alder, som så mange andre. Det begynder med en brændende interesse i skolealderen, der i mange tilfælde kan lede til både studier og arbejde. Her måtte det imidlertid forblive en hobby og en rolle som mæcen, for en anden fremtid ventede.

Arkæologi kan bedrives som hobby, men det bliver ikke en hvilken som helst arkæologi. Det, som fascinerer både Gustaf VI Adolf og Margrethe II, er udtrykkeligt arkæologiens eventyrlige og praktiske sider, fundene og udgravningen. Gustaf VI Adolf og Margrethe II's arkæologiske interesser er meget brede, men den kongelige hobbyarkæologi er ikke en teoretisk eller metodisk arkæologi; her findes ingen diskussioner om postkoloniale eller posthumanistiske perspektiver eller andet i tiden. Den kongelige hobbyarkæolo-

gi bliver heller ikke en nødarkæologi, hvor udgravningen foregår omgivet af gravemaskiner og spunsvægge. Og vi ser heller ikke kongelige detektorarkæologer, som tålmodigt vandrer op og ned ad markerne.

Folkeligt kapital

Kongen eller dronningen som statsoverhoved har en symbolsk funktion distanceret fra andre eliter og fra befolkningen. Den politiske magt er dog for længe siden flyttet bort. Og efter enevældets ophør og fremvæksten af et borgerskab, af videnskab og industri, og måske især efter 1. Verdenskrig, måtte nye roller formuleres.

Gennem århundreder har medlemmer af kongehusene engageret sig på forskellige felter i samfundet præget af en traditionel kønsopdeling mellem det hårde og det bløde. (Kron)prins og konger har engageret sig i det militære og hurtigt gjort karriere som officerer; og de har deltaget i eksklusive jagter. (Kron)prinsesser og dronninger har i stedet arbejdet med kultur, helse og velgørenhed.

For at introducere lidt teori: Den franske sociolog Pierre Bourdieu fik stort gennemslag med sin teori om eliternes distancering ved hjælp af økonomisk og kulturel kapital; kapital som kan veksles (f.eks. Bourdieu 1988). Kongehuset og adelen har distanceret sig fra andre ved ikke selv at behøve arbejde. Jagten har været en opvisning, ingen nødvendighed for at få mad. Men for at forstå den kongelige arkæologi må man vende Bourdieus teori på hovedet.

Kongehusets medlemmer behøver ikke samle kulturel og økonomisk kapital for at distancere sig fra andre; de tilhører allerede en egen kategori distanceret fra andre, som måske kan konkurrere indbyrdes om prestige i rødder og rigdom. Det er tværtom: Kongehuset behøver for sin legitimering nærme sig sit eget folk; kongehuset behøver folkelig kapital. Og her er arkæologien det perfekte valg som hobby.

Arkæologien har relativ høj status i befolkningen, er rimelig politisk neutral, går på tværs af traditionelle kategorier af køn, den forener ånd og hånd, kan være eventyr-

lig, kan i bedste fald skabe en legende frizone udendørs – og arkæologien kan bedrives kvalificeret på amatørbasis; derimod forventer eller ønsker ingen en læge, advokat eller bankdirektør, som er amatør. Men måske først og fremmest, så knytter arkæologien an til fortællingen om nationen, hvor kongehuset er en vigtig byggesten.

Kongelig arkæologi i tiden

Er den kongelige arkæologi en harmløs hobby? I udgangspunkt ja, men der findes dog en risiko for akademisk eller politisk (mis)brug.

For det første kan den kongelige interesse og mæcenat forstærke arkæologiens traditionelle fokus på fund og udgravninger, i hvert tilfælde i Danmark. Hvis man foretrækker teoretisk og metodisk udvikling, vil det være en fejl retning; men andre vil applaudere. Efter vor opfattelse behøves selvfølgelig alle dele i en helhed.

For det andet findes en tendens til, at den kongelige arkæologi anvendes til at legitimere kongehuset selv. Det er således påfaldende, at arveprins Frederik, kong Frederik VII og dronning Margrethe II alle retter blikket mod netop Gorm den Gamle og Jelling, altså mod kongeslægstens stamfader og det, som er blevet kaldt "Danmarks Dåbsattest", Harald Blåtands store runesten. Også dagens glücksburgske dynasti, som fulgte efter oldenburgerne, kan hævde og hævder slægtskab med Gorm. Men hvem kan ikke følge slægten tilbage til Gorm den Gamle i nogen spinke gren? Vore egne børn kan, men uden at det kan anvendes til at legitimere noget som helst.

For det tredje kan den kongelige arkæologi anvendes til at legitimere Danmark som nation. Når Margrethe II i *Majestæten og arkæologien* siger, at "vi har været her vældig længe", så kan man undre: Hvem er "vi"? Er det danskerne? Hvem er da danskerne? Fødes man til at være dansk, eller er det noget, som man kan opnå? Og i så fald hvordan? Her rammer den kongelige arkæologi direkte ind i et aktuelt politisk minefelt, som handler om Danmark og danskheden, altså om

identitetspolitik. "Vi" er både inkluderende og ekskluderende.

Hvad som mere end noget andet symboliserer Danmark og danskheden er kongehuset. Men paradoksalt har netop kongehuset mere end de fleste kosmopolitiske rødder. En linje må gå til Gorm den Gamle, men desto flere forgrener sig i Europas mange fyrstehuse. Også de rige arkæologiske fund peger ud over nationens relativt sene grænser.

Tilbage til arkæologihistorien

Den kongelige arkæologi her repræsenteret ved Gustaf VI Adolf og Margrethe II er et "win-win" projekt! Den er nyttig for både kongehuset og den professionelle arkæologi. Men uanset, at alle her har nytte af det kongelige engagement i arkæologien, så må det ikke betyde, at fænomenet skal være tabu at diskutere, være hævet over analyse og kommentarer – og dermed fri af ris og ros.

De mange festskrifter og bøger og nu senest udstillingen "Dronningen og arkæologien" er ikke et udtryk for, at de kongelige har bidraget med en afgørende videnskabelig indsats, med epokegørende nye opdagelser eller en omfattende produktion. Her giver en bibliometrisk analyse intet udslag. Festskrifterne og udstillingen tilkommer derimod som en hyldest til nogen, som gennem sin interesse, kundskab og besøg har støttet arkæologien.

Med *Proxima Thule* ville Svenska Arkeologiska Samfundets ordførende Wilhelm Holmqvist takke den "person som mera än någon annan nu levande svensk befordrat den kulturhistoriska forskningen." (Hamborg 1962). Og daværende rigsantikvar Olaf Olsen formulerede det utvetydigt i sit forord til *Danefæ*: "Vi skylder vor Dronning denne tak for den indsigtfulde støtte og den varme interesse, hun altid har vist arkæologien – til uforlignelig gavn for Danmarks arkæologiske udforskning og til glæde og opmuntring for Danmarks arkæologer." (Olsen 1990:7).

Den kongelige arkæologi er med sin praksis og lige som anden hobbyarkæologi en del af en større socialt mangesidig arkæologi. Den kongelige arkæologi udgør dertil et

vigtigt fundament, ikke mindst økonomisk, under en del af forskningen og formidlingen. Endelig, den kongelige arkæologi har været og er fortsat en ideologisk faktor, der kan påvirke arkæologiens praksis og prioriteringer. Hører da den kongelige arkæologi hjemme i arkæologiens historie? Bestemt!

Tak til Inge Dam (Nyborg) for korrekturlæsning og til Jan Mark (Billdal, Göteborg) for fotografier.

Henvisninger

Adriansen, I. 2010. *Erindringssteder i Danmark. Monumenter, mindesmærker og mødesteder*. København: Museum Tusulanum.

Andersen, M. & Nielsen, P. O. (red.) 2010. *Danefæ. Skatte fra den danske muld. Til Hendes Majestæt Dronning Margrethe 2*. København: Nationalmuseet.

Baudou, E. 2004. *Den nordiska arkeologin – historia och tolkningar*. Stockholm: KVHAA.

Behr, U. & Swartling, I. (red.) 1972. *Fortid för framtid. Festskrift till kung Gustaf Adolf den 11 november 1972*. Stockholm: Svenska arkeologiska samfundet & Sveriges Radio.

Bourdieu, P. 1988. Distinktionen. *Kultursociologiska texter*, 237–304. D. Broady & M. Palme (red.). Skeptronserien. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.

Dronningen 1979. Det urolige Paradis. *Student i Århus. Femten erindringsbilleder*. G. Albeck (red.). 208–210. København: Gyldendal.

Glob, P. V. (red.) 1980. *Danefæ. Til Hendes Majestæt Dronning Margrethe II, 16. April 1980*. København: Nationalmuseet.

Grinder-Hansen, P. 2001. Neger. *Skalk* 2001:4:10–12.

Hamborg, P. G. (red.) 1962. *Proxima Thule. Sverige och Europa under fortid och medeltid. Hyllningsskrift till H. M. Konungen den 11 november 1962*. (Udg.) Svenska Arkeologiska samfundet. Stockholm.

H. K. H. Prins Gustaf Adolf 1904. Fornlämningar i trakten kring Norrköping. *Meddelanden från Östergötlands Fornminnesförening* 1904: 1–6.

- H. K. H. Prins Gustaf Adolf 1906. Undersökning af en grafhög vid Tinkarp nära Sofiero. *Fornvännen* 1906:53–62.
- Hans Majestæt Kong Frederik den Syvende til Danmark 1862. *Om Bygningsmaaden af Oldtidens Jættestuer*. Kjöbenhavn.
- Hvass, S. (red.) 2000. *Vor skjulte kulturarv. Arkæologien under overfladen. Til Hendes Majestæt Dronning Margrethe II, 16 april 2000*. Köbenhavn/Århus: Det kongelige Nordiske Oldskriftselskab.
- Högberg, A. 2008. "Community Archaeology" – en samskapandets arkeologi. M. Burström (red.). *Arkeologi i förorten. Berättelser från norra Botkyrka*, 119–140. Södertörn Archaeological Studies 7. Huddinge.
- Ilkjær, J. 2000. *Illerup Ådal – et arkæologisk tryllespejl*. Højbjerg: Moesgård.
- Kjærum, P. & Olsen, R. A. (red.) 1990. *Oldtidens Ansigt. Til Hendes Majestæt Dronning Margrethe II, 16. April 1990*. Köbenhavn/Århus: Det kongelige Nordiske Oldskriftselskab/Jysk Arkæologisk Selskab.
- Klindt-Jensen, O. 1975. *A History of Scandinavian Archaeology*. The World of Archaeology. London: Thames & Hudson.
- Knudsen, A. 2000. Nationalvidenskaben. *Weekendavisen*, Bøger 31 maj – 8 juni 2000:15.
- Kristiansen, K. 1981. A social history of Danish Archaeology (1805–1975). G. Daniel (ed.). *Towards a History of Archaeology*, 20–44. London: Thames & Hudson.
- Kristiansen, K. 1989. "Fortids Kraft og Kæmpestyrke". Om national og politisk brug af fortiden. L. Hedeager & K. Schousboe (red.). *Brugte historier. Ti essays om brug og misbrug af historien*, 187–218. Köbenhavn: Akademisk Forlag.
- Lagerqvist, L. & Odelberg, M. 1972. O. Isaksson (red.). *Kungen gräver. En bok om arkeologer och arkeologi*. Stockholm: Askild & Kärnekull i samarbete med Statens historiska museum.
- Laursen, J. & Jørgensen, L. (red.) 2010. *Dronning Margrethe og arkæologien*. Köbenhavn: Gad.
- Margrethe 1959. Ta' dog en skovl. *Skalk* 1959:4:3–5.
- Mark, J. & Classon, C. & Labud, G. 2004. *Kungen som grävde. Gustaf VI Adolf i Italien*. Stockholm: Carlsson.
- Moberg, C.-A. 1984. Den nyttiga fornforskningen. En skiss till en åskådnings historia och karakteristik. *Lychnos, Lärdomshistoriska Samfundets Årsbok* 1984:133–157.
- Møller, J. 1998. *Frederik 7. En kongeskæbne*. Köbenhavn: Sesam.
- Nilsson, S. 1838–43. *Skandinaviska Nordens Ur-invånare, ett försök i komparativ ethnografien och ett bidrag till människoslägtets utvecklingshistoria*. Lund.
- Petersson, B. 2003. *Föreställningar om det förflutna. Arkeologi och rekonstruktion*. Lund: Nordic Academic Press.
- Poulsen, K. Løkkegaard 2001. Oldsagssamlinger på danske herregårde. *Kuml. Årbog for Jysk Arkæologisk Selskab* 2001:71–110.
- Randsborg, K. 1995. Arkæologien som livsregnskab. Omkring Frederik Sehested (1813–82) til Broholm. Arkeologiska liv. *Om att leva arkeologiskt*. J. Nordbladh (red.). GOTARC serie C: Arkeologiska Skrifter 10. 27–39. Göteborg: Institutionen för arkeologi, Göteborgs universitet.
- Rosén, C. 2007. Uppdragsarkeologi och modernitet. *Modernitet och arkeologi. Artiklar från VIII Nordic TAG i Lund 2005*. L. Ersgård (red.). 9–24. Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Stenberger, M. (red.) 1952. *Arkeologiska forskningar och fynd. Studier utgivna med anledning av H. M. Konung Gustaf VI Adolfs sjuttioårsdag 11. 11. 1952*. (Udg.) Svenska Arkeologiska Samfundet. Stockholm.
- Svanberg, F. & Wahlgren, K. H. 2007. *Publik arkeologi*. Stockholm: Historiska museet.
- Thordeman, B. (red.) 1932. *Arkeologiska studier tillägnade H.K.H. Kronprins Gustaf Adolf*. (Udg.) Svenska Fornminnesföreningen. Stockholm.
- Welinder, S. 2003. *Min svenska arkeologihistoria. Ett ekonomiskt och socialt perspektiv på 1990-talet*. Lund: Studentlitteratur.

Wetter, E. & Östenberg, C. E. & Moretti, M. (red.) 1972. *Med kungen på Acquarossa. Den arkeologiska utgrävningen av en etruskisk stad.* Malmö: Allhem.

Wienberg, J. 2007. Kanon og glemsel. Arkæologiens mindesmærker. *Kuml, Årbog for Jysk arkæologisk Selskab* 2007:237–282.

Worsaae, J. J. A. 1938. *Af en Oldgrandskers Brevve.* (Udg.) Victor Hermansen. København.

Internet

Livrustkammaren: www.livrustkammaren.se (2012-03-01).

DVD

Majestæten og arkæologien. Samtale med en hobbyarkæolog. Skalk DVD 1. Højbjerg 2005.